
GRAMOFON VIKEND DRUŽINE KREČIČ IZ LJUBLJANE

307

Glasbena zbirka v okviru kustodiat za duhovno kulturo Slovenskega etnografskega muzeja obsega večinoma glasbene instrumente: citre, klarinete, harmonike, trobente, tubo, piščalke, trstenke, otroška glasbila ... Hranimo tudi obsežno zbirko gramofonskih plošč s slovensko "etnično" glasbo v Ameriki, ki so bile posnete v prvi polovici 20. stoletja. Prav tako so del zbirke tudi trije gostilniški gramofoni.

Letos spomladi se je na muzej obrnila gospa Tadeja Krečič Scholten z željo, da nam podari družinski Iskrin gramofon Emona – portable, tip GK7 (z navodili za uporabo), imenovan tudi Vikend gramofon. Ko sem jo prosila za podatke o njem, je zapisala zanimivo pripoved o pomenu tega gramofona za njihovo družino ter ga postavila v širši časovni in družbeni kontekst. Zato na tem mestu v celoti objavljamo njen zapis.

Adela Pukl

Iskrin gramofon Emona – portable, tip GK7. Inv. št. EM 23897. (Foto: Marko Habič)

Predmeti ... predmeti okrog nas. Današnji, včerajšnji, najnovejši. Njihova starost se meri z leti in desetletji, tudi stoletji, celo tisočletji, seveda, meri pa se tudi z dogodki, čustvi, pomeni, ljudmi, ki so živeli med njimi. O tem razmišljam ta trenutek, ko gledam mali plastični gramofon Vikend; podobno sem razmišljala pred leti, ko je odvoz kosovnega materiala v Trnovem med nerabnimi in nerabljenimi predmeti naplaval tudi ta stari gramofon; saj, prav njegova prevleka družinske zgodovine je prevladala, ko sem omahovala, ali naj ga prepustim družbi zaprašenih desk, starih vreč cementa, dokončno pokvarjenega hladilnika in ogrodja zarjavelega kolesa ali ne: ponoči bo kramo najprej prekrila rosa, mogoče celo namočil dež, zjutraj jo bo vkleščil tovarnjak Snage in sledi predelava v – kaj sploh? Gramofon si tega ni zaslužil, oziroma, mi smo se pre naglili z odločitvijo, da spada na smeti, ker je star, malo pokvarjen in so ga nadomestili sodobni, boljši stroji za poslušanje glasbe. Mogoče bi ga potrebovalo kako gledališče? Mogoče bi zanimal kakega zbiralca na boljšem sejmu? Mogoče pa spada celo v muzej, čeprav ni starinski v smislu prvih gramofonov s trobljo z začetka prejšnjega stoletja? Koliko je mlajši od najstarejših prednikov? Kakih štirideset, petdeset let? Kaj takega.

V našo družino je prišel, to smo rekonstruirali, okrog leta 1964 ... pester čas. Najmanj, kar lahko rečem. Bili smo štirje otroci, prvi trije v najstniških letih, jaz sem imela tri, štiri leta. Živelimo v Ljubljani za Bežigradom, v večstanovanjski hiši, ki jo je še pred drugo vojno k stari hiši dozidal mamin oče, arhitekt Anton Suhadole, Plečnikov sodelavec. Šest (ko smo imeli gospodinjsko pomočnico, tudi sedem) nas je živelo v dveh sobah in pol. Mislím, da sem že kot otrok čutila našo hišo in stanovanje v njej kot starinska – vsekakor, če sem ju primerjala z blokovskimi stanovanji sošolk na Posavskega ulici; težka, lesena vrata z medeninasto kljuko, kamnito stopnišče z železno, belo pobarvano ograjo, balkon, tudi z železno ograjo in glicinijo, velik vrt z velikansko češnjo. V stanovanju v prvem nadstropju visoki stropovi, lesena okna z lesenimi roletami, klasičen, nelakiran parket, ki smo ga dratirali in potem mazali s “štirimi asi”. In pasto za parket. Vsekakor pred božičem in veliko nočjo, vsak teden pa biksali z velikimi krtačami, ki so se z gurno pritrdile na noge. V sobah so bile lončene peči, v kuhinji zidan štedilnik. Te vire toplote je povozil “moderni” čas, lončene peči so najprej nadomestile peči na olje, zidani štedilnik sodoben štedilnik na plin, vse skupaj pa pozneje centralna kurjava. Pohištvo je bilo delno klasično, celo unikatno, mama in oče sta imela v spalnici omari in pisalno mizo s stoloma, ki jih je narisal stari oče in so bili narejeni kot poskusni kosi za Baragovo semenišče. To pohištvo še vedno, popravljeno in v dobri formi, biva pri mami. Drugo pohištvo je bilo bolj ali manj značilno pohištvo tistega časa, pa nekako znešeno skupaj: težki kavči z velikim predalom, na katerih smo spali in jih je bilo treba vsak dan znova postlati, ko smo šli spat, klubske mizice s poševnimi nogami in stoli – lupincami, kakršne zdaj gledam v starinarnici, različne pisalne mize in police, vzidane omare. Vse to pohištvo je končalo različno; v bolj in manj posrečenih predelavah, v vnovičnih uporabah, v nemilosti smetišča ali celo kake peči, ne vem za vse. Vem, da so omare, ki sva jih imeli s sestro v sobi, zdaj predelane v “pohištvo po meri” moje zdajšnje blokovske dnevne sobe, novo življenje in podoba jim je dal moj stric Matic, tudi arhitekt, zvesti shranjevalec predmetov preteklega časa, ki za večino pomenijo smeti, on pa jih – umetnik za vključevanje starin v nove funkcije predmetov – uporabi tako ali drugače.

Družina Krečič septembra 1972 na vrtu domače hiše na Titovi c. 115, danes Dunajska c. 89.
Od leve: v prvi vrsti hči Tadeja, oče Vladislav, mati Marjeta, sin Marko; v drugi vrsti hči Jona por. Repe s
sinom Blažem v naročju in možem Bogdanom Repetom, sin Peter z ženo Asjo.
(Foto: družinski arhiv Krečič)

Prišel je torej čas šestdesetih let, Beatlov, hitov Sanrema, dolgih las, ozkih kavbojk, mini kril, belih najlonk iz Italije in ženskih oči z debelo črto tuša na zgornji vek, zgražanja mojega očeta, ki je bil generacija z začetka stoletja (letos bi imel že sto let!), revolucionarnega leta '68, zasedbe Filozofske fakultete, takega in drugačnega brbotanja. Moji brata in sestra so bili del tega, morda malo manj kot njihovi prijatelji iz liberalnejše mislečih družin, a vseeno. Najstarejši brat Peter pravi, da je od nekd, menda od soseda čez cesto, dobil prvo majhno ploščo s štirimi pesmimi Beatlov (*Love, love me do ...*). Vinilke s popularno glasbo so osvajale svet, tudi mi bi jih poslušali, tudi mi bi imeli gramofon, saj zdaj se dobijo tudi pri nas, saj niso tako dragi, vsi jih že imajo, samo mi ne ... Večno ponavljajoče se zgodbe otrok, ki "masirajo" starše, da bi se kaj kupilo. In se je. K hiši je prišel prenosni (ooo, kako nobel!) kremno moder plastični gramofon. In plošče. Mogoče smo imeli katero doma že prej; vsekakor pa so najstarejše plošče, ki jih hranimo, dejansko iz leta '63: Rite Pavone (kot otrok sem dolgo mislila, da gre za dva človeka: Rito – kako hecno ime! – pa Voneja): *La partita di pallone*, Johnnyja Dorellija: *Lettera a Pinocchio* v založbi Radia televizije Beograd in Jugotona. *Tišina* Marijana Domiča. Med njimi italijanska plošča: Dalida: *Buenas noches mi amor*. To so bili "singli" na 45 obratov, tisočkrat in tisočkrat poslušani. Plošče, ki sta jih rada poslušala mama in oče, so bile večinoma longplejke na 33 obratov. Prevladovale so arije velikih zvezdnikov, Beniamino Gigli, Mario Lanza, Josip Gostič, Ladko Korošec; lahkotnejši šlagerji Catarine Valente in Silvia Francesca. Pa izbrane plošče klasične glasbe: Chopin,

Smetana, Čajkovski, Grieg, Gershwin (napisano Geršvin – RTB po sistemu: piši kao što govoriš); predvsem pa Slovenski oktet. Plošča z naslovom *Slovenski oktet*, na njej pa slovenske narodne, je ena najstarejših pri nas sploh. Pozneje: *Moteti* in *Božične pesmi* so prišle v hišo po “privatni” poti; soproga gospoda Štefančiča je bila mamina službena kolegica in zato je prišla k nam tudi plošča božičnih pesmi, posnetih v Ameriki; božič (in vse, povezano z njim) ni bil sistemsko dobrodošel praznik, zato tudi tovrstnih plošč takrat ni bilo mogoče kupiti v trgovinah.

310

Posebna, verjetno družinsko najpomembnejša kategorija vinilk pa so bile male plošče “pravljic na ploščah”, ki jih je izdajala Mladinska knjiga, o čemer priča stari znak za založbo na vsaki izmed njih. Te sem znova in znova poslušala največ seveda jaz in zdaj vem, da so bistveno oblikovale moj domišljjski, predvsem pa tudi jezikovni svet: *Mehurčki* Otona Župančiča v interpretaciji Duše Počkaj, mamine sošolke iz nunske šole – menda je to ploščo mama tudi zato kupila; *Šivilja in škarjice* Dragotina Ketteja, kot jih pripoveduje Elvira Kraljeva, Andersenove *Cesarjeva nova oblačila*, *Kraljična na zmu graha* in *Prav gotovo* s Stanetom Severjem. Daleč daleč najbolj priljubljeni plošči pa sta bili za našo družino legendarni: *Butalci*, *Gospod in hruška* ter *Laž in njen ženin* Frana Milčinskega v izvedbi njegovega sina Franeta – Ježka. *Butalci* so v vsakem primeru genialno besedilo, Ježkova interpretacija tudi. Vsi otroci v družini znamo te zgodbe na pamet, stavki nam prihajajo na misel ob najrazličnejših situacijah in vsakdanjih dogodkih, predvsem političnih, ki dajejo prenekaterikrat slutiti večno butalstvo ljudi in dogodkov. “Tisto leto, ko sta bili dve kravi za en par, so se Butalci skregali s pametjo – pa so zmagali Butalci in ne pamet – takšni so, tiči!” Ob nedeljskih zajtrkih in drugih srečanjih vsake toliko “privlečemo” Milčinskega na dan in se vedno znova, kot prvič, smejimo; kulturo navajanja sintagem Milčinskega v Ježkovi intonaciji in interpretaciji prenašamo na naše otroke, ki so enako “zastrupljeni”; večina jih je poslušala prav te naše zgarane stare plošče, nekateri so jih potem poslušali na kasetah, mamini pravniki verjetno že na spletu ali na zgoščenkah. Tekst, interpretacija, vse bistveno je ostalo – izginil je le čar plošče in gramofona, ko ga odpreš, priključiš na elektriko, povežeš z radiem zaradi zvočnika in ojačevalnika. Vse to je imel radio: mali tranzistorski “Schaub-Lorenz” ali pa še prej “Simfonija” Ei-Niš; vzameš ploščo iz ovitka, jo pobrišeš s posebno žametno gobico na lesenem držalu, položiš tačko na ploščo in slišiš vedno znova enako čudovite zvoke. Že vnaprej veš, kdaj bo igla preskočila, kje je na plošči napaka. In vedno znova si razočaran, ko se plošča izteče in ostane tišina. “Ne smeš vstajati iz postelje,” je zabičala mama, ko je šla v službo, jaz pa sem ostala sama, bolna, doma. No, saj najprej, ko sem kaj brala, nisem. Ampak ko sem se naveličala knjige in sestavljanek, sem nujno morala kaj poslušati, morala sem vstati in položiti ploščo na gramofon. In ko se je iztekla, sem jo morala obrniti. In potem še enkrat. In potem novo ploščo ... Bolezni so kljub moji neubogljivosti minile, besede z gramofona pa so se usedale ...

Saj, mogoče je prav v tem smislu naš mali gramofon odigral največjo in najpomembnejšo vlogo: posredovanja slovenske besedne in igralske umetnosti mladim generacijam, ki, ne da bi se zavedale, prek tega (tudi) oblikujejo svoj notranji svet, pogled na slovenstvo in slovenščino, na življenje nasploh, na

spoštovanje žlahtnega humorja, ki je nekaj najboljšega pri reševanju življenjskih zadreg in možnih premikov do relativiziranja stvari in iskanja distance do česa, kar je resno in hudo, pomembno – ali pa mogoče tudi ne tako zelo.

Tadeja Krečič Scholten